

III, Zagreb 1989, str. 33–34), Pijade usred rata kori Đilasa što se ponaša »kao da Krleža književnik ne znači ništa«. Sigurno je da je u teškim poslijeratnim danima K. potražio put do Tita i Pijade, ne bi li spasio prijatelja dr. Đ. Vranešića. Razgovarajući s Đilasom, V. Kalezić (*U Krležinom sazvežđu*, Zagreb 1982, str. 405) ispituje situaciju u kojoj Pijade i Đilas navodno interveniraju protiv već danog Titova obećanja, pa dr. Vranešić gubi glavu. Đilas to poriče, ali ne rasvjetljuje ni svoju ni Pijadinu ulogu u tome. Daljnji odnosi između Krleže i Pijade uspostavljaju se po logici ukupnih Krležinih odnosa prema političkoj situaciji u soc. Jugoslaviji. Nema naznaka obnove prisnijeg prijateljstva, ali ni političkih sukobljavanja. Prema E. Čengiću (*S Krležom iz dana u dan. Post mortem I*, Sarajevo–Zagreb 1990, str. 114), nakon tzv. ljubljanskoga govora (1952), Pijade je rekao Krleži neka objavi *Dijalektički antibarbarus*: »sad je vrijeme, nema razloga da ga ne objaviš«. K. je to odlučno otklonio. Sam možda najbolje sažima cijeli odnos: »Bio sam mu prijatelj u najtežim danima«, ali u vrijeme sukoba s partijom 1939. »okrenuo je glavu od mene«. (E. Čengić, *S Krležom iz dana u dan*, I, Zagreb 1985, str. 292).

Ni. Pk.

»PIJANA NOVEMBARSKA NOĆ 1918«, memoarski zapis iz 1942. o događajima iz vremena uspostave Države Srba, Hrvata i Slovenaca. Prvi je put, pod naslovom *Pijana noć*, objavljen u časopisu *Republika* (1952, 10–11). U posebnom otisku objavljen je pod naslovom *Pijana noć četrnaestog novembra 1918* (Zagreb 1952) a u knjizi *Davni dani* (Zagreb 1956) pod naslovom *Pijana novembarska noć 1918 (Fragmenat iz dnevnika, jeseni 1942)*.

Pijana novembarska noć 1918 memoaristička je rekonstrukcija jednoga javnog skandala u kojem je Krleža sam sudjelovao. Potkraj 1918 (13. XI.) u Zagrebu je, u zgradi Kola, održana čajanka u počast srpskim časnicima, koji su upravo tih dana pristigli u Zagreb i u Hrvatsku na poziv privremene vlade Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Organizator čajanke bilo je rojalističko Demokratsko udruženje jugoslavenskih žena. Osim srpskih časnika i mnogobrojnih civilnih uzvanika, čajanci su prisustvovali političari iz kruga Vijeća SHS s M. Drinkovićem na čelu i nekoliko bivših austrijskih časnika, koji su nakon rasformiranja Austro-Ugarske pristupili vojsci Vijeća, među njima i potpukovnik S. Kvaternik. K., koji se, prema vlastitom svjedočenju, zatekao na čajanci manje ili više slučajno, glasno je protestirao u času kad je S. Kvaternik uzeo riječ u namjeri da izgovori zdravicu srpskim staleškim kolegama. Krleži se činilo nepriličnim da Kvaternik kao »crno-žuta kreatura« i »šef generalštaba beogradskoga Guvermana 1916« nazdravlja »oficirima one iste Srbije u kojoj je još jučer vješao ljude«. Isprva je K. svojim prosvjedom podijelio prisutne i dio njih privukao na svoju stranu. Ipak, kad je dobio riječ izazvao je nenaklonost sviju, spomenuvši u svojoj riječi rusku revoluciju i Lenjina. Bio je prekinut u govoru, a zatim i izbačen na ulicu. O događaju je sutradan izvjestio zagrebački tisak, bilježeći, iz različitih kutova gledanja, i Krležin prosvjed (dio reakcija u tisku naveo je K. kao svojevrsan moto *Pijanoj noći*).

Događaje u vezi s čajankom 13. XI. 1918. komentirao je K. u članku *Crno-žuti skandal* (*Sloboda*, 21. XI. 1918), a u knjizi *Moj obračun s njima* (Zagreb 1932), posvetio mu je samo dvadesetak redaka. Naprotiv, tekst *Pijana noć* iz 1942. vrlo je opsežan, a odlikuje se i literarnom doradenošću. U njemu je K. mnogo prostora posvetio atmosferi čajanke, društvenom statusu i mentalitetu prisutnih, a jugonacionalistički zanos sudionika postavio je na široku podlogu hrvatske političke povijesti i suprotstavio mu dojučerašnju lojalnost hrvatskoga građanstva Beču i Habsburzima. U *Epilogu*, završnom dijelu *Pijane noći* koji je izostavljen od izdanja u knjizi *Davni dani*, K. se bavi posljedicama skandala od 13. XI. 1918 (saslušanje u nekadašnjem garnizonskom zatvoru na Novoj Vesi), a završava ga zanimljivim zapažanjima o sudbonosnoj ulozi što su je mnogi bivši austrougarski časnici odigrali u raznim srednjoeuropskim sredinama pred početak II. svj. rata, stavljajući se na stranu fašističke i fašistoidne politike: »Odlučni protivnici po svom odgoju i uvjerenju suvereniteta i građanskog prosperiteta svojih vlastitih zemalja, oni su simulirali lojalnost republikama i krunama sve do pojave Hitlera.« Pritom, dakako, K. ima na umu ponajprije sudbinu S. Kvaternika, koji je u doba kad se »pijana noć« odigrala mijenjao austrijsku uniformu jugoslavenskom, a u doba kad je nastajao Krležin tekst o toj noći, imao status vojskovođe u vojsci NDH.

Zo. Kr.

PILAR, Ivo (pseud. **L. v. Südland**), političar i publicist (Zagreb, 19. VI. 1874 – Zagreb, 3. IX. 1933). U okviru Austro-Ugarske zastupao jedinstvo Banske Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Za prve Jugoslavije zastupao federalizam nasuprot centralizmu. Bavio se i kritikom umjetnosti, napisavši teorijsku studiju o secesiji (Zagreb 1898). U knjizi *Južnoslavensko pitanje i svjetski rat* (*Die Südslawische Frage und der Weltkrieg*, Wien 1918, objavljena pod pseudonimom), kritički analizira ideju o uspostavi Jugoslavije koju smatra neodrživom zbog mnogih političkih, povijesnih i kulturnih suprotnosti.

Držeći secesiju ispraznom i dekorativnom, Krleža se u eseju *O Ivanu Meštroviću* (*Književnik*, 1928, 3) usputno i negativno osvrće na Pilarovu studiju o secesiji kao primjer »kako se kod nas pisalo u ono vrijeme o likovnim problemima«. U *Tezama za jednu diskusiju iz godine 1935* (*Nova misao*, 1953, 7), smatra ga primjerkom filistarske »intelektualne elite« koja se želi izolirati od »pučke, primitivne, balkanske šizmatske stvarnosti.« Njegove postavke drži »trijalističkom austrijanštinom« onih koji bi s »pangermanskom lisićom zajedno omastili bradu« pa pišu »glupe programatske knjige.« U tom smislu i Südlandovu knjigu ocjenjuje upravo simptomatičnom za mentalitet »takozvane liberalne hrvatske inteligencije« i snaga koje su još uvijek »računale s historijskom komponentom dinastije Habsburga«.

Ni. Pk.

PINEL, Philippe, francuski liječnik i psihijatar (Saint-André, 20. IV. 1745 – Pariz, 25. X. 1826). Preveo je mnoga medicinska i znanstvena djela, među njima i spise dubrovačkog liječnika Đ. Baglivija. Najzaslužniji je kao pionir novoga humanog pristupa u liječenju duševnih bolesnika, odbacujući uvriježeno mišljenje o mentalnim bolestima kao o demonskoj op-